

Nauczanie etyki biznesu w świetle zaleceń Procesu Bolońskiego

Dr hab. Ewa Chmielecka, prof. SGH
Seminarium etyki biznesu, CEB IFIS PAN
Warszawa, 19 marca 2009 r.

O czym będzie mowa?

- O uzasadnieniu nauczania etyki biznesu w perspektywie ogólnych zadań uniwersytetu
- O tym, czym jest Proces Boloński
- O tym, jakie narzędzia i motywację do formowania postaw absolwentów daje Proces Boloński.

Zatem: to obszar nauczania EB, a nie samej tej dyscypliny.

Uzasadnienie nauczania etyki biznesu – perspektywa humanistyczna

Motto:

"Problemem wychowania nie jest to, jak dobrze pokierować człowiekiem, jak skłonić go, aby podążał za najlepszymi rozwiązaniami. Problemem jest to, jak obudzić w nim ducha wolności. Jak sprawić, aby chciał swobodnie, mądrze i odpowiedzialnie stanowić sam o sobie." Józef Tischner

Trzy cele kształcenia akademickiego:

umiejętności, rozumienie, postawy

a

informacja, wiedza, mądrość

Informacja, wiedza, mądrość

Informacja nie jest wiedzą,
ale
nie ma wiedzy bez informacji

Wiedza nie jest mądrością,
ale
nie ma mądrości bez wiedzy

Informacja, wiedza, mądrość

Informacja + wyjaśnienie = wiedza.

Wiedza + wartości = mądrość

Miejsce etyki biznesu w kształceniu:

- W obrębie wiedzy?
- W obrębie umiejętności?
- W obrębie postaw?

I jakiej etyki biznesu?

- Bardziej „**etyki** biznesu
- Bardziej „etyki **biznesu**”

Moja odpowiedź:

- głównie kształtowanie **postaw**
- głównie **etyka** biznesu.

Jak kształtujemy postawy?

przez

- refleksję humanistyczną
- naśladownictwo - dobry (lub zły) przykład
- inspirowane zaangażowanie

Postawa:

„względnie trwała dyspozycja do działania sterowana wartościami...”

Edukacja humanistyczna: zagrożenia

Indoktrynacja:

gotowy zestaw wartości + motywacja

Indoktrynacja jawna i utajona

vs

uwewnętrznianie wartości przez dyskusję

Uwewnętrznianie wartości przez dyskusję

(do której trzeba być przygotowanym)

Humanistyka jako nauka:

- o człowieczeństwie
  - O wartościach
  - bez argumentacji rozstrzygającej
-
- a kształtowanie postaw
  - a etyka biznesu jako składowa edukacji

Czy Proces Boloński wnosi coś nowego do realizacji tak określonych zadań edukacyjnych?

- Nie – jeśli idzie o istotę sprawy
- Tak – jeśli idzie o interpretację, narzędzia i motywację do ich realizacji
- Tak – jeśli idzie o realizację „postaw” – wyraźnie zaniedbywanych przez uczelnie.

Proces Boloński – czym jest?

Strategia rozwoju europejskiego szkolnictwa wyższego
zmierząca do:

- Stworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego
- Podniesienia konkurencyjności europejskiego szkolnictwa wyższego

Początek: deklaracja Bolońska (1999), a potem:

- Konferencje w Pradze, Berlinie, Bergen, Londynie i Leuven
- Działania BFUG
- Działania krajowe

Proces Boloński – z czym się nam kojarzy?

Narzędzia:

- studia 2 i 3 stopniowe
- ECTS
- Suplement do dyplomu
- Akredytacja europejska
- **Bolońska i krajowe ramy kwalifikacji**
- inne

Skutkiem ich wprowadzenia ma być (i jest) zniesienie barier wewnątrz EOSW dla

- mobilności osób (kadra, studenci)
- konkurencji instytucji (o studentów, kadry, środki finansowe)
- porównywalności dokonań ....

Proces Boloński – skutki dla polskiego szkolnictwa wyższego

- Polskie szkolnictwo wyższe formalnie włączone w EHEA i ERA
- Dobre wyniki w raportach badających wdrożenie narzędzi - formalne wskaźniki realizacji Procesu Bolońskiego
- Otwarcie kanałów przepływu i konkurencji – czy dajemy sobie radę? Czy poprawiła się jakość kształcenia?
  - Mobilność a asymetria przepływów studentów i pracowników (eksport kapitału intelektualnego?)
  - Wykorzystanie i lokowanie europejskich funduszy na badania. Co po 2013 roku?
  - Wykorzystanie narzędzi (studiów 3-stopniowych, ECTS, etc) dla realizacji celów PB? Np. zróżnicowania programowego i instytucjonalnego?
  - Systemy zapewniania jakości a jakość kształcenia.
- Przed nami wyzwanie ram kwalifikacji.

Warunki realizacji Procesu Bolońskiego

Równowaga pomiędzy trzema czynnikami sprawczymi

- administracją
- środowiskiem akademickim
- Rynkiem/otoczenie społecznym i gospodarczym uczelni

Czy taką równowagę mamy w Polsce?

Czy „czynniki sprawcze” rozumieją swe zadania?

Czy „lubimy” Proces Boloński?

Odpowiedź: 3 x NIE

Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego (scenariusz – ilustracja strategicznego charakteru PB)

Przewidywana stratyfikacja uczelni w Europie (na wzór amerykański)

- ok. 4000 uczelni
- ok. 50 gromadzi lwią część mocy badawczych i funduszy federalnych/unijnych na badania podstawowe,
- 125 ma status uniwersytetów badawczych,
- 550 daje doktoraty,
- pozostałe tylko kształcą, najczęściej na poziomie BA.

Patrz: „The Role of Universities in the Europe of Knowledge”, EC, 2004

Proces Boloński

– pytania dla polskiego szkolnictwa wyższego

- Jaka powinna być strategia rozwoju polskiego szkolnictwa wyższego w kontekście stratyfikacji EOSW?
- Czy struktura polskiego szkolnictwa wyższego odwzoruje strukturę europejską?
- Do jakich grup (i w jakich proporcjach) trafią uczelnie polskie?
- Do jakiej grupy trafi Państwa uczelnia?
- Jaką opracować strategię instytucjonalną aby dostać się do pożądaney grupy?

Proces Boloński: główne cele edukacyjne

„Mamy Europę, pora stworzyć Europejczyków”

1. Przygotowanie absolwentów dla rynku pracy
2. Rozwój i podtrzymanie szerokiej podstawy wiedzy zaawansowanej (dla społeczeństwa wiedzy)
3. Przygotowanie absolwentów do roli aktywnego obywatela w dojrzałej demokracji
4. Rozwój osobowy kształconych

Proces Boloński a „wiedza, umiejętności, postawy”

Europejskie i Krajowe Ramy Kwalifikacji jako baza dla
„wiedzy, umiejętności i postaw”

Wprowadzenie ram:

- Komunikat z Bergen
- Rekomendacja Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008
- Reforma Szkolnictwa Wyższego w Polsce, 12 marca 2009

Zaawansowanie: 8 + 8 + 10 + 23

Dlaczego ramy kwalifikacji dla EOSW?

Pytanie:

jak zapewnić zarazem różnorodność i porównywalność kształcenia?

Odpowiedź:

poprzez ramy kwalifikacji, w której punktami odniesienia są generyczne efekty kształcenia a nie programy (treści).

Dlaczego ramy kwalifikacji dla EOSW? Cd.

- Międzynarodowa przejrzystość („mapa kwalifikacji”)
- Międzynarodowe uznanie kwalifikacji absolwentów
- Międzynarodowa mobilność uczących się i absolwentów
- Wszechstronna informacja dotycząca kompetencji uzyskiwanych przez absolwentów
- Informacja dotycząca możliwości kontynuacji kształcenia w LLL
- Definiowanie standardów kształcenia poprzez porównywalne kompetencje absolwentów
- „Otwarcie” systemu: uznawanie kompetencji zdobytych poza formalną edukacją.

Bolońska rama kwalifikacji jest rodzajem uniwersalnego „języka” przekładu kwalifikacji zdobywanych w w jednym kraju, na kwalifikacje uzyskiwane w innym kraju ale zarazem

„quality oriented dynamic tool with vision”

Budowa Ram

Deskryptory efektów uczenia się

- wiedza i rozumienie (knowing and understanding),
- wiedza jak działać (knowing how to act)
- wiedza jak być (knowing how to be, other competencies).

czyli (mówiąc po polsku)

wiedza, umiejętności i postawy.

Jak budować ramy kwalifikacji?

Stopnie kształcenia/kwalifikacje/dyplomy

- Trzy podstawowe stopnie/kwalifikacje/dyplomy
  - BA - w Polsce licencjat i inżynier
  - MA – w Polsce magister
  - Ph.D. – w Polsce: doktor (absolwent studiów doktoranckich?)
- Charakterystyka generyczna cykli: progresywność efektów uczenia się.
- Projektowanie programów studiów na wszystkich poziomach na bazie „efektów uczenia się” i z odniesieniem do deskryptorów cykli oraz wiedzy, umiejętności, postaw.
- Tylko środowisko akademickie może nadać znaczenia użytym sformułowaniom ogólnym – odnieść je do dziedziny/dyscypliny wiedzy – niemożliwe są interpretacje „zewnętrzne”.

Deskryptory poziomów – EQF for LLL

	Poziom 6 (studia I stopnia)	Poziom 7 (studia II stopnia)	Poziom 8 (studia III stopnia)
Wiedza <ul style="list-style-type: none"> •zakres, •głębia, •inne...	Zaawansowana wiedza w danej dziedzinie pracy i nauki obejmująca krytyczne rozumienie jej teorii i zasad.	Wysoce wyspecjalizowana wiedza, której część stanowi najnowsza wiedza w danej dziedzinie pracy lub nauki, będąca podstawą oryginalnego myślenia lub badań. Krytyczna świadomość zagadnień w zakresie wiedzy w danej dziedzinie oraz na styku różnych dziedzin	Wiedza na najbardziej zaawansowanym poziomie w danej dziedzinie pracy lub nauki oraz na styku różnych dziedzin

Deskryptory poziomów – EQF for LLL

	Poziom 6 (studia I stopnia)	Poziom 7 (studia II stopnia)	Poziom 8 (studia III stopnia)
Umiejętności <ul style="list-style-type: none"> ● rozwiązywanie problemów ● Wyrafinowanie stosowania wiedzy w praktyce ● Komunikacja ● Samokształcenie	Zaawansowane umiejętności wykazywania się biegłością i innowacyjnością potrzebną do rozwiązywania złożonych i nieprzewidywalnych problemów w specjalistycznej dziedzinie pracy lub nauki.	Specjalistyczne umiejętności rozwiązywania problemów potrzebne do badań lub działalności innowacyjnej w celu tworzenia nowej wiedzy i procedur oraz integrowania wiedzy z różnych dziedzin	Najbardziej zaawansowane i wyspecjalizowane umiejętności i techniki w tym synteza i ocena, potrzebne do rozwiązywania krytycznych problemów badaniach lub działalności innowacyjnej oraz do poszerzania i ponownego określania istniejącej wiedzy lub praktyki zawodowej.

Deskryptory poziomów – EQF for LLL

	Poziom 6 (studia I stopnia)	Poziom 7 (studia II stopnia)	Poziom 8 (studia III stopnia)
Postawy (inne kompetencje) •Autonomia •Odpowie- dzialność	Zarządzanie złożonymi technicznymi lub zawodowymi działaniami lub projektami, ponoszenie odpowiedzialności za podejmowane decyzje w nieprzewidywalnych kontekstach związanych z pracą lub nauką, ponoszenie odpowiedzialności za zarządzanie rozwojem zawodowym jednostek i grup.	Zarządzanie i przekształcanie kontekstów związanych z pracą lub nauką, które są złożone, nieprzewidywalne i wymagają nowych podejść strategicznych. Ponoszenie odpowiedzialności za przyczynianie się do rozwoju wiedzy i praktyki zawodowej lub za dokonywanie przeglądów strategicznych wyników zespołów.	Wykazywanie się znaczącym autorytetem, innowacyjnością, autonomią, etyką naukową i zawodową oraz trwałym zaangażowaniem w rozwój nowych idei i procesów w najważniejszych kontekstach pracy zawodowej lub nauki, w tym badań.

Przykład deskryptorów efektów kształcenia w Szkockiej Ramie Kwalifikacji dla „zastosowania wiedzy w praktyce”

POZIOM odpowiadający BA

- Stosuje wiedzę w znanym praktycznym kontekście,
- Używa niektórych podstawowych rutynowych praktyk... w sytuacjach o nierutynowych elementach ...
- Planuje użycie umiejętności w określonych sytuacjach, dostosowuje je w razie potrzeby

POZIOM odpowiadający MA

- Pracuje w wielu kontekstach... radzi sobie w sytuacjach nieprzewidywalnych
- Używa wybranych podstawowych technik i umiejętności .. związanych z przedmiotem a także niektórych technik i umiejętności na poziomie zaawansowanym i specjalistycznym
- Praktykuje rutynowe metody badawcze

POZIOM odpowiadający PhD

- Planuje i przeprowadza projekt badawczy
- Używa i udoskonala wiele technik ... na poziomie zaawansowanym i specjalistycznym
- Wykazuje oryginalność i kreatywność w tworzeniu i stosowaniu nowej wiedzy

Przykład deskryptorów dublińskich dla kompetencji

„przygotowanie do bycia aktywnym obywatelem” (postawy)

Cykl I (BA)

Absolwenci potrafią ... formułować sądy .... dotyczące istotnych kwestii społecznych lub etycznych.

Cykl II (MA)

Absolwenci potrafią formułować sądy ... na temat odpowiedzialności społecznej i etycznej związanej ze stosowaniem w praktyce ich wiedzy i sądów, rozumieją swą rolę społeczną...

Cykl III (D)

Absolwenci powinni być w stanie przyczynić się do postępu społecznego i/lub kulturalnego w społeczeństwie opartym na wiedzy.

Krajowe Ramy Kwalifikacji w Polsce

- **Prace zespołów MNiSzW, MEN, innych**
- **Ostatni rezultat** (Reforma szkolnictwa wyższego w Polsce 12 marca 2009 r.)

p. 6.9.

„Uczelnie o statusie uniwersytetu, politechniki, ... będą mogły samodzielnie określać kierunki prowadzonych studiów. Programy będą wyłączone z obowiązkowego standardu kształcenia określonego rozporządzeniem Ministra. Warunkiem będzie zdefiniowanie efektów kształcenia zgodnie z ogólnymi zasadami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji”

Proces Boloński a nauczanie etyki biznesu

- Proces Boloński nie zmienia fundamentalnych zadań uczelni, ale daje nowe narzędzia ich realizacji
- Uczelnie budując *curricula* dla kierunków, będą musiały zbilansować efekty uczenia się w działach: wiedza, umiejętności, postawy
- Szczególna refleksja konieczna dla „postaw”
  - Określenie miejsca etyki biznesu w *curriculum*
  - Określenie miejsca humanistyki w *curriculum*
- Przykład SGH – awans EB w hierarchii przedmiotów

Dziękuję za uwagę!